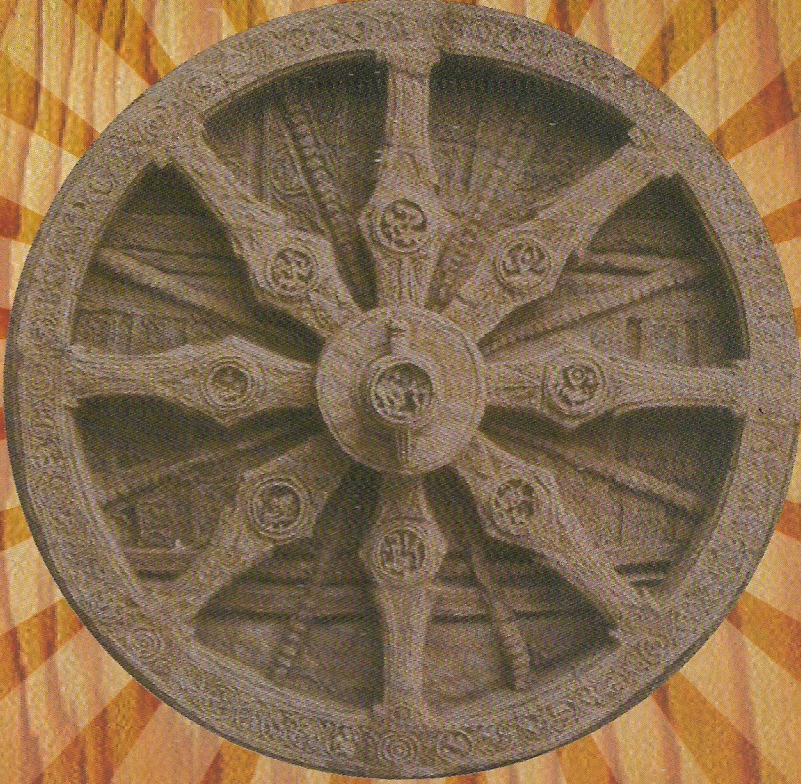

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಃ

ತಲವಕಾರೂಪನಿಷತ್‌ಖಂಡಾರ್ಥಃ

ಶ್ರೀಸುಯಮೀರಾಘವೇಂದ್ರ
ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಖ್ಯೆ - 37

ಶ್ರೀಸುಶೀಲೇಂದ್ರವಿಜಯಮಾಲಾ
ಸಂಖ್ಯೆ - 27

ಕಮಲೇಶ ಕುಸುಮ - 17

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮವಿರಚಿತಃ ತಲವಕಾರೋಪನಿಷತ್ ಖಂಡಾರ್ಥಃ

ಅನುವಾದಕರು :

ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರೊ. ಸಾಣೂರು ಭೀಮಭಟ್ಟರು

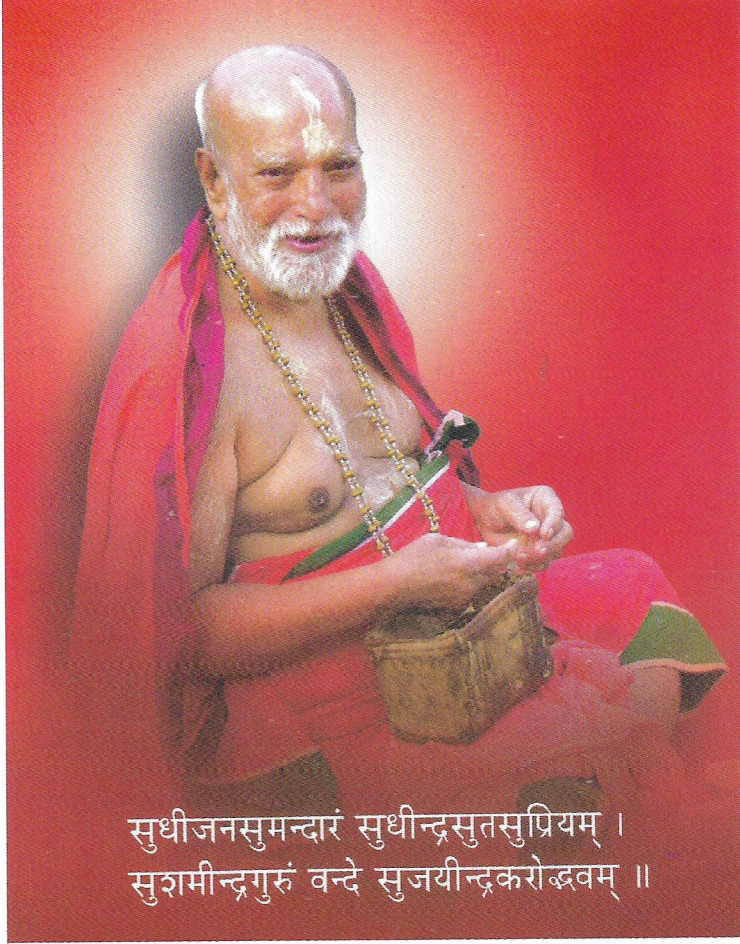
ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಶ್ರೀಸುಯಮೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ
ನಂಜನಗೂಡು - ಬೆಂಗಳೂರು

2010

Rarest Archiver

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಪೊಷಕರು

ಸುಧೀಜನಸುಮಂದಾರಂ ಸುಧೀಂದ್ರಸುತಸುಪ್ರಿಯಮ್ |
ಸುಶಾಮೀಂದ್ರಗುರುಂ ವಂದೇ ಸುಜಯೀಂದ್ರಕರೋದ್ಭವಮ್ ||

ಪೊಡವಿಗೊಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀಗುರುರಾಯರನ್ನು ಹೃದಯಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ ಎಂದೂ ಮಾಸದ ಮೃದು ಮಧುರ ಮುಗ್ಧ ನಗೆಯನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ಅಮೃತಹಸ್ತದ ಹಿಡಿಯಿಂದ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ತೇಡಿಬಂದು ಬೇಡಿದವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಡೇರಿಸುತ್ತಾ ಅನಂತ ಭಕ್ತಸಮೂಹದಿಂದ

'ನಡೆದಾಡುವ ರಾಯರು' ಎಂದು

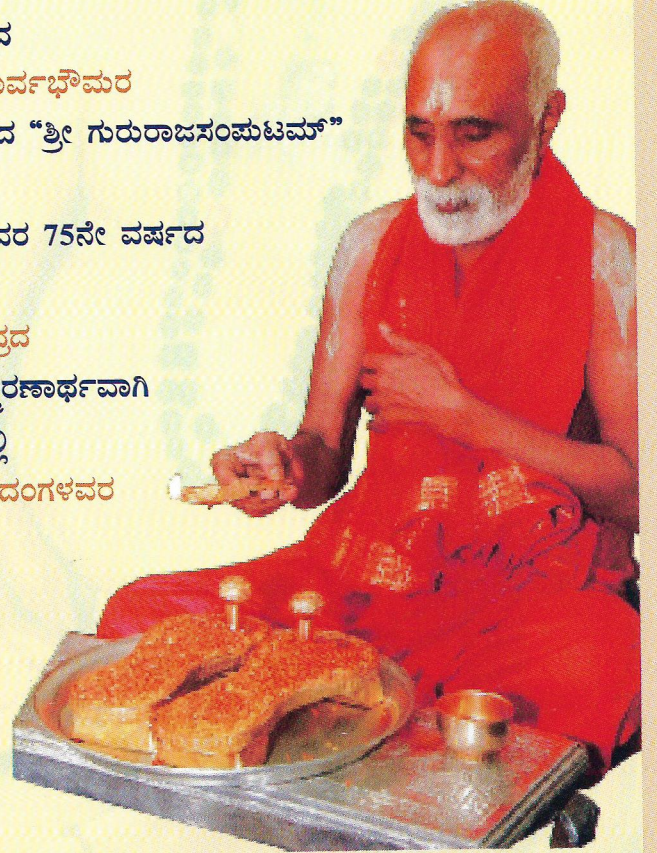
ಪ್ರಾಥಮಿಕರಣೀಯರಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವದಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ

'ಶ್ರೀ ರಾಯರ ಕರುಣೆಯ ಕಂದರಾದ' ಪರಮಪೂಜ್ಯ

118 ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಶಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.

ಗ್ರಂಥಸಮರ್ಪಣೆ

ಭಾಷ್ಯಕಾರರಾಗಿ, ಟೀಕಾಕಾರರಾಗಿ, ಟಿಪ್ಪಣಿಕಾರರಾಗಿ,
ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು
ತಮ್ಮ ಅಪೂರ್ವ, ಅಸದೃಶ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ
ಫಲಭರಿತವನ್ನಾಗಿಸಿ, ಆ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ
ಸತ್ಪಲದ ಸವಿಚೇನಿನ ತತ್ತ್ವಸುಧೆಯನ್ನು ವಸುಧೆಯೊಳು
ಸುಧೀಜನರು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದ ಅನುಭವವನ್ನು
ಹೊಂದಿ, ಆನಂದಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ
ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ದಯಾಳುಗಳಾದ
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರ
ಇಪತ್ತೈದು ಶ್ರೇಷ್ಠಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಮಲಂಕೃತವಾದ “ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜಸಂಪುಟಮ್”
ಎಂಬ ಪವಿತ್ರವಾದ ಗ್ರಂಥಪುಷ್ಪವನ್ನು
ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ 75ನೇ ವರ್ಷದ
ವರ್ಧಂತ್ಯುತ್ಸವದ ಸವಿನೆನಪಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ
ಶ್ರೀಸುಯಮಿ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದ
ಪಂಚಾದಶ ಸಂಸ್ಥಾಪನಾ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂಸ್ಕರಣಾರ್ಥವಾಗಿ
ಶ್ರೀರಾಯರ ಪರಮಪಾವನ ಚರಣಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ
ಅಮೃತಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಸದ್ಭಕ್ತಿ-ಶ್ರದ್ಧಾದರ
ನಮನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ದಿನಾಂಕ 23-09-2010
ಮಂತ್ರಾಲಯಂ

ಶ್ರೀಗುರುರಾಜರ ಚರಣನೇವಕರು
ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಶ್ರೀಸುಯಮೀ-ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ
ನಂಜನಗೂಡು-ಬೆಂಗಳೂರು

Rarest Archiver

ಕುಲದೈವ

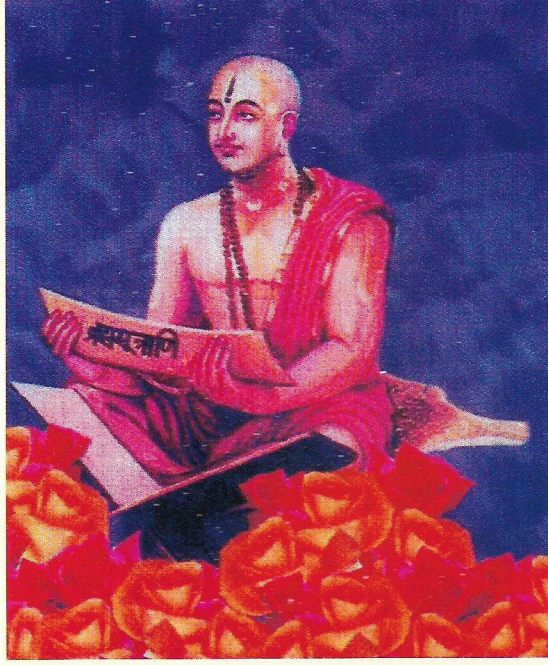

ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರು

Rarest Archiver

Rarest Archiver

ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ವರು

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು

ಕುಲಗುರುಗಳು

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು

Rarest Archiver

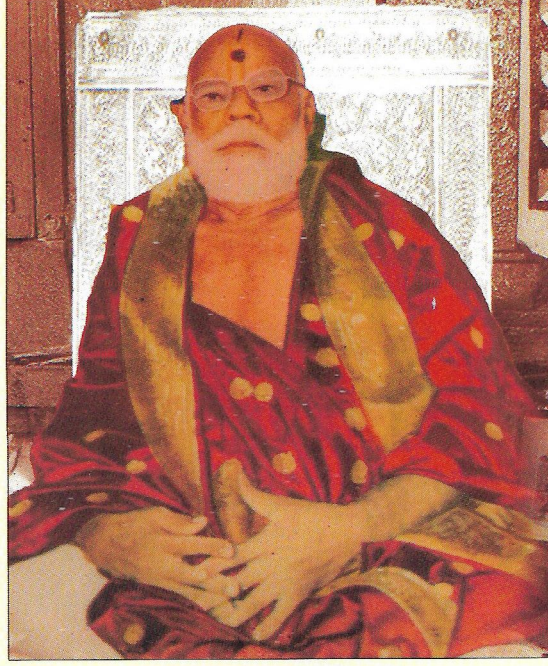
ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಪೋಷಕರು

ಶ್ರೀ ಸುಯಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು

Rarest Archiver

ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಪೋಷಕರು

ಶ್ರೀ ಸುಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು

ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಪೋಷಕರು : ಶ್ರೀ ಸುಶಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಹಾಗೂ
ಶ್ರೀ ಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು

ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಮೂರ್ತಿಗಳು

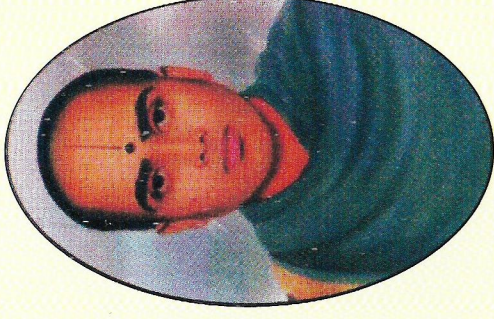
ರಾಜಾ. ಶ್ರೀ. ವೆಣ್ಕಟೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯ

ರಾಜಾ. ಶ್ರೀ. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯ

ರಾಜಾ. ಶ್ರೀ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯ

ಡಾ. ಹುಲ. ಕೃ. ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ

ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು.
“ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಗುರುವಂಶಭೂಷಣಂ”
ರಾಜಾ. ಶ್ರೀ. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯ

॥ ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀಹಂಸನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರವರ್ತಿತ ಜ್ಞಾನಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನಾಧೀಶ್ವರರಾದ
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಮಠದ ದಿಗ್ವಿಜಯವಿದ್ಯಾಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರಾದ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ 108 ಶ್ರೀಸುಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಗಳವರ
ಕರಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ

ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ 108 ಶ್ರೀಸುಶಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಗಳವರ
ವರಕುಮಾರಕರಾದ

ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ 108 ಶ್ರೀಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಗಳವರ
75 ನೇ ವರ್ಷದ ವರ್ಧಂತ್ಯುತ್ಸವದ ಸವಿನೆನಪಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಶ್ರೀಗುರುರಾಜರ ಗ್ರಂಥರತ್ನ

॥ ಜೀಯಾತ್ ಶ್ರೀಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥಸಂಯಮಿಮಣೇ ವೇದಾಂತರಾಜ್ಯೇ ಚಿರಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮವಿರಚಿತಃ

ತಲವಕಾರೋಪನಿಷತ್ ಖಂಡಾರ್ಥಃ

ಕನ್ನಡಾನುವಾದ :

ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರೊ. ಸಾಣೂರು ಭೀಮಭಟ್ಟರು

ಶಾಂತಿಪಾಠಃ

ಆಪ್ಯಾಯಂತು ಮಮಾಂಗಾನಿ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಮಥೋ
ಬಲಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಪನಿಷದಂ ಮಾಹಂ
ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರಾಕುರ್ಯಾಂ ಮಾ ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರಾಕರೋತ್ ಅನಿರಾ-
ಕರಣಮಸ್ತು ಅನಿರಾಕರಣಂ ಮೇ ಅಸ್ತು ತದಾತ್ಮನಿ ನಿರತೇ ಯ
ಉಪನಿಷತ್ತುಧರ್ಮಾಃ ತೇ ಮಯಿ ಸಂತು ತೇ ಮಯಿ ಸಂತು ॥

ಓಂ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ॥

ನನ್ನ ಅಂಗಗಳು ಮಾತು, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕಿವಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಪ್ಯಾಯನ ಹೊಂದಲಿ. ಬಲವು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ. ಅನಂತರ ನನ್ನ ಬಲದ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಿ. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಾನು ಎಂದೂ ನಿರಾಕರಿಸದೇ ಇರುವಂತಾಗಲಿ. ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ನನ್ನನ್ನು ಎಂದೂ ನಿರಾಕರಿಸದಿರಲಿ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಿರಾಕರಣವು (ಸರ್ವದಾ ಸ್ವೀಕಾರವು) ನನಗಿರಲಿ. ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿರಲಿ. ಸರ್ವದಾ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲಿ.

ಮಂಗಳಾಚರಣೆ :

ಅನಂತಗುಣಪೂರ್ಣಾಯ ದೋಷದೂರಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ ।

ನಮಃ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣನಾಥಾಯ ಭಕ್ತಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದಾಯಿನೇ ॥

ಅನಂತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ಸಮಸ್ತ ದೋಷದೂರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಅಸ್ಯಾ ಉಪನಿಷದೋ ವಿರಿಂಚಶಿವಸಂವಾದರೂಪತ್ವಾತ್ ತೌ ಅತ್ರ ಋಷೀ ಜ್ಞೇಯೌ | ದೇವತಾ ತು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೋದಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ | ಛಂದಸ್ತು ಅಕ್ಷರಪರಿಗಣನಯಾ ತ್ರಿಷ್ಠುಬಾದಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಜ್ಞೇಯಮ್ | ಚಾನನ್ನಪ್ಯಮಾಪತಿಃ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ವಾ, ಜ್ಞಾತಸ್ಯ ದಾರ್ಡ್ಯಾರ್ಥಂ ವಾ, ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ವಾ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಪ್ರೇರಕಂ ಪೃಚ್ಛತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ- ಕೇನೇತ್ಯಾದಿನಾ |

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಸಾಮವೇದದ ತಲವಕಾರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇನೇಷಿತಂ - ಎಂದು ಕೇನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತು ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರರ ಸಂವಾದರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವೇ ದೇವತೆಯು. ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣನೆ ಮಾಡಿ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉಮಾಪತಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನು ತಾನು ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ತಿಳಿದ ವಿಷಯದ ದಾರ್ಡ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಕರಾದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೇನೇಷಿತಂ ಪತತಿ ಪ್ರೇಷಿತಂ ಮನಃ

ಕೇನ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರೈತಿ ಯುಕ್ತಃ |

ಕೇನೇಷಿತಾಂ ವಾಚಮಿಮಾಂ ವದಂತಿ

ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಂ ಕ ಉ ದೇವೋ ಯುನಕ್ತಿ || 1 ||

ಇಷಿತಂ ಇಷ್ಟಂ ಸಾಧು ಅಸಾಧು ವಾ ಪ್ರತಿ ಮನಃ ಕೇನ ದೇವೇನ ಪ್ರೇಷಿತಂ ಪ್ರೇರಿತಂ ಸತ್ ಪತತಿ ಗಚ್ಛತಿ ಕರಣತ್ವಾದವಶ್ಯಂ ಕೇನಚಿತ್ ಪ್ರೇರಿತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ನ ತಾವಜ್ಜೀವೇನ | ನಿಗೃಹ್ಣತೋಽಪಿ ವಿಷಯಾನ್ ಪ್ರತಿ ಪತನಾತ್ | ಅತೋ ಬಲವತಾ ದೇವೇನೈವ ಪ್ರೇರಿತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಸ ಕಃ ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಏವಮಗ್ರೇಽಪಿ | ಇಷಿತಮಿತಿ ಇಡಾಗಮಃ ಛಂದಸಃ | ಮುಖ್ಯವಾಯುರಸ್ತು ಮನಃಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಕೇನೇತಿ | ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮಃ, ಪ್ರಾಣೋ ಮುಖ್ಯವಾಯುರಪಿ ಕೇನ ಯುಕ್ತಃ ನಿಯುಕ್ತಃ ಪ್ರೇರಿತಸ್ಸನ್ ಪ್ರೈತಿ ಯಾತಿ | ಸ್ವಂ ವ್ಯಾಪಾರಂ ಕರೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಯಾಪಿ ಪಾರತಂತ್ರಾತ್ ನ ಮನಃಪ್ರೇರಕೋ ವಾಯುರಿತಿ ಭಾವಃ |

ಇಮಾಂ ಲೌಕಿಕೀಂ ವೈದಿಕೀಂ ವಾ ವಾಚಂ ಕೇನ ಇಷಿತಾಂ ಪ್ರೇರಿತಾಂ ವದಂತಿ ಜನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮಿತಿ ಪ್ರಾಣ್ಯಂಗತ್ವಾದೇಕವದ್ಭಾವಃ | ಉ ಸಂಬುದ್ಧಿಃ | ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕೋ ದೇವೋ ಯುನಕ್ತಿ ನಿಯುಂಕ್ತೇ, ಕಃ ಪ್ರೇರಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ || 1 ||

★ ಇಷಿತಂ = ಇಷ್ಟವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮನಸ್ಸು ಯಾವ ದೇವರಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ಜೀವನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಜೀವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯಿಂದಲೇ ಅದು ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವನು ಯಾವನು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದೆಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

(ಇಷಿತಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಂ ಎಂದು ಆಗಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಇಟ್ ಎಂಬ ಆಗಮವು ಛಾಂದಸವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.)

ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವೇ ಮನಃ ಪ್ರೇರಕನಾಗಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಥಮನು ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮನಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ ಯಾರಿಂದ ನಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ? ಮುಖ್ಯವಾಯುವೂ ಕೂಡ ಪರತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅವನೂ ಮನಃಪ್ರೇರಕನಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನಾವು ಆಡುವ ಲೌಕಿಕವಾದ ಭಾಷೆ ವೈದಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಯಾರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರೂ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ.

(“ಚಕ್ಷುಶ್ರೋತ್ರಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷೂಷಿ ಚ ಶ್ರೋತ್ರಾಣಿ ಚ ತೇಷಾಂ ಸಮಾಹಾರಃ” ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ. ದ್ವಂದ್ವಶ್ಚ ಪ್ರಾಣಿತೂರ್ಯ ಸೇನಾಂಗಾನಾಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಏಕವದ್ಭಾವ ಬಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಏಕವಚನವಾಗಿದೆ.)

“ವಿಶೇಷಾಂಶಃ- ವೈಜಯಂತೇ ಸಮಾಸೀನಂ ಏಕಾಂತೇ ಚತುರಾನನಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿವಿದಿಷುಸ್ತತ್ತ್ವಂ ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ್ ಸದಾಶಿವಃ” ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಸಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿಶೇಷಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷ ಅಥವಾ ಮೇರು ಪರ್ವತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಸದಾಶಿವ ಮಹಾರುದ್ರ ದೇವರು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಹರಿತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.

ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನಸೋ ಮನೋ ಯದ್

ವಾಚೋ ಹ ವಾಚಂ ಸ ಉ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಃ |

ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುರತಿಮುಚ್ಯ ಧೀರಾಃ

ಪ್ರೇತ್ಯಾಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದಮೃತಾ ಭವಂತಿ || 2 ||

ಇತಿ ಶಿವೇನ ಪೃಷ್ಟೋ ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚೇತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ |

ಯತ್ ಯಃ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ, ಮನಸೋ ಮನಃ ಮನನಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ, ವಾಚೋ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಸ್ಯ ವಾಚಂ ವಾಗುಚ್ಚಾರಣಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ, ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಯೋಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಣೇತಾ,

ಚಕ್ಷುಷಃ ಚಕ್ಷುಃ ದರ್ಶನಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ, ಶ್ರೋತ್ರಾದೇರ್ನಿಯಂತಾ ಯಸ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಠಸ ಇತ್ಯನ್ವೇತಿ | ಸ ಉ ಸ ಏವ, ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಽವೃತ್ತಿರ್ವಾ | ತದಾಹ ಭಾಷ್ಯೇ 'ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಚಕ್ಷುರಾದೇಶ್ಚ ಪ್ರಣೇತಾ ಸ ವಿಷ್ಣುರಿತಿ ಧಾರ್ಯತಾಂ' ಇತಿ | 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮುತ ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಣ್ಡಶ್ರುತೇಃ, 'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' (ಬ್ರ.ಸೂ. 1-4-13) ಇತಿ ಸೂತ್ರಾತ್ ತತ್ರ ಪ್ರಾಣಾದಿನಿಯಂತುವಿಷ್ಣುತ್ವನಿರ್ಣಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಪ್ರೇರಕಜ್ಞಾನಿನಃ ಫಲಮುಚ್ಯತೆ - ಅತಿಮುಚ್ಯೇತಿ | ಧೀರಾ ಧೀಮಂತಃ | ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಪ್ರೇರಕತ್ವಂ ವಿಜಾನಂತಃ ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದ್ಭೌತಿಕ ದೇಹಾತ್ ಪ್ರೇತ್ಯ ನಿರ್ಗತ್ಯ, ಮೃತ್ವೇತಿ ಯಾವತ್, ಅತಿಮುಚ್ಯ ಲಿಂಗಬಂಧಂ ಹಿತ್ವಾ ಅಮೃತಾ ಮುಕ್ತಾ ಭವಂತೀತಿ || 2 ||

ಈ ರೀತಿ ಶಿವನಿಂದ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವನು ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ (ಕಿವಿಗೆ) ಶ್ರವಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, (ಮನಸ್ಸಿಗೆ) ಮನನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ವಾಗೀಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ (ನಾಲಿಗೆಗೆ) ಮಾತನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಮುಖ್ಯವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ದರ್ಶನಶಕ್ತಿಯನ್ನು (ನೋಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು) ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಹೀಗೆ ಕಿವಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದವನನ್ನು ನೀನು ಕೇಳಿದ್ದೀಯಾ. ಅವನು, ಅವನೇ ಅಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (ಸಃ ಸ ಉ ಅವನು ಆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.)

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಣೇತಾ ಚ ಚಕ್ಷು ರಾದೇಶ್ಚ ಸರ್ವಶಃ | ಆಗಮ್ಯಃ ಸರ್ವದೇವೈಶ್ಚ ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ಹೇತು ತಃ || ಸ ವಿಷ್ಣುರಿತಿ ಧಾರ್ಯತಾಮ್ || "

ಯಾವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ.

ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ ಉತ ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಎಂಬ ಕಾಣ್ಡ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯ ಶೇಷಾತ್" (ಬ್ರ.ಸೂ.1-4-13). ಈ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅತಿಮುಚ್ಯ ಧೀರಾಃ ಇತ್ಯಾದಿ. ಧೀರರು ಅಂದರೆ ಧೀಮಂತರು (ಜ್ಞಾನಿಗಳು) ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದವರು, ಈ ಭೌತಿಕದೇಹವೆಂಬ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು (ಮರಣಾನಂತರ) ಲಿಂಗಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕೀದೃಶಂ ಹರೇಃ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾದಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಯದ್ ಜ್ಞಾನಾದಮೃತತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತೋಽಪರಿ-
ಮಿತತ್ವಾತ್ ತನ್ಮಹಿಮ್ನೋ ನ ಸಾಕಲೈನ ಜ್ಞಾನಂ ಸಂಭವತೀತಿ ಭಾವೇನಾಹ- ನ ತತ್ರೇತಿ |

ನ ತತ್ರ ಚಕ್ಷುರ್ಗಚ್ಛತಿ ನ ವಾಗ್ ಗಚ್ಛತಿ ನೋ ಮನೋ

ನ ವಿದ್ಯ ನ ವಿಜಾನೀನೋ ಯಥೈತದನುಶಿಷ್ಯಾತ್ || 3 ||

ತತ್ರ ಹರೇರ್ವಿಶ್ವಶಾಸನಾದಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇ | ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಂ ನ ಗಚ್ಛತಿ | ಅಭಿಮಾನಿ-
ನಯನ್ಯಾಯೇನ ಚಕ್ಷುರಾದ್ಯಭಿಮಾನ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ಅಪಿ ನ ಜಾನಂತಿ (ಸಾಮಾನ್ಯಾ-
ಕಾರೇಣಾಪಿ) ಕಾತ್ಸ್ಯೇನ | ಅತೋ ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಏತತ್ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಜಗತ್ ಅನು-
ಶಿಷ್ಯಾತ್ ಪ್ರೇರಯೇತ್ ತಂ ಪ್ರಕಾರಂ ವಯಂ ನ ವಿದ್ಯ ನ ವಿದ್ಯಃ | ವಿಸರ್ಗಲೋಪಶ್ಲೋಕಃ |
ಅಡಾಗಮಾಭಾವೇನ ಲಜ್ಜ ರೂಪಂ ವಾ | ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರಜ್ಞಾನಮೇವ ನಾಸ್ತಿ ಕುತೋ ವಿಶೇಷ-
ಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ನ ವಿಜಾನೀಮ ಇತಿ | ತದಾಹ ಭಾಷ್ಯೇ 'ಅಗಮ್ಯಃ ಸರ್ವದೇವೈಶ್ಚ
ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಹೇತುತಃ' ಇತಿ || 3 ||

ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವ ಮುಂತಾದ ಮಹಿಮೆಯು ಹೇಗಿದೆ ಹೇಳಿರಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾದಿ
ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಾನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ,
ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ರುದ್ರದೇವರು ಮಾಡಿದಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆಯು
ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ-
ದಿಂದ ನ ತತ್ರ ಚಕ್ಷುಃ ಗಚ್ಛತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡುವುದು ಪಾಲಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಿಮೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು
ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಇಲ್ಲಿ ಮೃದಬ್ರವೀತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು ಎಂಬ
ಮಾತಿಗೆ) ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ ಮಾತನಾಡಿತು ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಯನ್ಯಾಯ
(ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ) ಎಂಬ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೋಕ್ತವಾದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಓಂ ಅಭಿಮಾನಿ-
ವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ ಓಂ (ಬ್ರ.ಸೂ. 2-1-3)

ಆ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ
ಕೂಡ ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು
ಅಶಕ್ತರೆಂದು ಏನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ
ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಪ್ರೇರಣಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

(ವ್ಯಾ.ವಿ.: ಇಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ನ ವಿದ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಟ್ ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಃ ಎಂದು ವಿಸರ್ಗವಿರಬೇಕಿತ್ತು.
ಆದರೆ ಛಾಂದಸವಾಗಿ ವಿಸರ್ಗಲೋಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಲಜ್ ನಲ್ಲಿ (ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ)
ಅವಿದ್ಯ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಟ್ (ಅ) ಎಂಬುದರ ಲೋಪವಾಗಿದೆ ಎಂದಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಅವೇದಂ
ಅವಿದ್ಯ ಅವಿದ್ಯ).

ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರ ಜ್ಞಾನವೇ ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ಏನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು “ಅಗಮ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದೃಶ್ಚ ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ಹೇತುತಃ” ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕುತೋಽಸ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಮಿತ್ಯತೋ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಸ್ತುತ್ವಾದ್ವಿತಿ ಹೇತೋರಿತ್ಯಾಹ ಅನ್ಯ-
ದೇವೇತಿ |

ಅನ್ಯದೇವ ತದ್ ವಿದಿತಾದಥೋ ಅವಿದಿತಾದಧಿ |

ಇತಿ ಶುಶ್ರುಮ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ಯೇ ನಸ್ತದ್ ವ್ಯಾಚಚಕ್ಷಿರೇ || 4 ||

ತತ್ ಚಕ್ಷುರಾದ್ಯಗಮ್ಯಂ ವಸ್ತು ವಿದಿತಾತ್ ಪ್ರಮಿತಾಜ್ಞಗತಃ, ಅಥೋ ಅವಿದಿತಾದಪ್ರಮಿತಾ-
ಚ್ಛಶ್ಯಂಗಾದೇಶ್ಚಾನ್ಯದೇವ ವಿಲಕ್ಷಣಮೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ವಿದಿತಾದನ್ಯದಿತ್ಯುಕ್ತೌ ನಿಃ ಸ್ವರೂಪತಾಶಂಕಾ-
ಮ್ಯದಾಸಾಯಾಥೋಽವಿದಿತಾದನ್ಯದಿತ್ಯುಕ್ತಿಃ | ಕೇಚಿತ್ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತಜಗತೋಽನ್ಯದಿತ್ಯರ್ಥಮಾಹುಃ |
ಅಧಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಚ ಭಾಷ್ಯಂ ‘ಸರ್ವೋತ್ತಮಶ್ಚ ಸರ್ವತ್ರ’ ಇತಿ | ಇತಿ ಏವಂ-
ಪ್ರಕಾರೇಣ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ವ್ಯಾಸಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಸಕಾಶಾತ್ ಶುಶ್ರುಮ ಶ್ರುತವಂತಃ ಸ್ಮಃ | ಶ್ರವಣಸ್ಯ
ಚಿರಕಾಲೀನತ್ವ ದ್ಯೋತನಾಯ ಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥಕ ಲಿಟ್ಪ್ರಯೋಗಃ ಲಿಜರ್ಥೇ ಲಿಡ್ ವಾ | ನೋ
ಅಸ್ಮಾನ್ ಪ್ರತಿ ಯೇ ಪೂರ್ವೇ ತದ್ಭ್ರಹ್ಮ ವ್ಯಾಚಚಕ್ಷಿರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಂತಃ ತೇಷಾಂ ಪೂರ್ವೇಷಾ-
ಮಿತ್ಯನ್ವಯಃ || 4 ||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಅಗಮ್ಯನು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದಾಗ ಅವನು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಸ್ತುವಾದುದರಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತತ್ = ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಅಗಮ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವು ನಾವು ತಿಳಿದಿರುವ ನಮಗೆ ಪ್ರಮಿತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದಿರುವ ಅಪ್ರಮಿತವಾದ ಶಶ್ಯಂಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನ್ಯದೇವ ತದ್ವಿದಿತಾತ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದಿತಾತ್ ಅನ್ಯತ್ ಪ್ರಮಿತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ, ಆ ವಸ್ತುವು ನಿಃಸ್ವರೂಪವು, ಬೌದ್ಧರು ಹೇಳುವ ಶೂನ್ಯದಂತೆ ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾದೀತು. ಈ ಶಂಕಾ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಥೋ ಅವಿದಿತಾದಧಿ = ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದೇ ಇರುವ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದು, ನಿಃಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವರು ತಿಳಿದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣ ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವು. ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವು ಎಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ತೃಣಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವು. ಅವ್ಯಕ್ತನಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವು ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆಧಿ ಎಂದರೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವೋತ್ತಮಶ್ಚ ಸರ್ವತ್ರ (ಸ ವಿಷ್ಣುರಿತಿ ಧಾರ್ಯತಾಂ)

ವಿದಿತಾವಿದಿತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದು ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಾಸರೇ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಶ್ರವಣವು (ಹಿರಿಯರಿಂದ ತಿಳಿದುದು) ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ್ದು. ನಮಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅನೇಕರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥವಾದ ಶುಶ್ರಮ ಎಂಬ ಲಿಟ್‌ಲಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಅನದೃತನ ಕಾಲ (ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗದೆ ಕಳೆದ, ಈ ಹೊತ್ತಿನದು ಅಲ್ಲದ ಕಾಲ) ವಾಚಕವಾದ ಲಿಟ್ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ತಾನು ಹೇಳುವ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೆ ಆಗ ಲಿಟ್ ಎಂಬ ಭೂತಕಾಲದ ಧಾತುರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಉದಾ. ರಾಮೋ ನಾಮ ರಾಜಾ ಬಭೂವ. ಅಥವಾ ಲಿಜ್‌ನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಿಟ್ ಅನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ವಯಂ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ಸಕಾಶಾತ್ ಏವಂ ಶೃಣುಯಾಮ ನಾವು ವ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥ).

ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದ ಮಹಾನುಭಾವರು ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಈಗ ನಾವು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ; ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಹಿರಿಯರಿಂದ ನಾವು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಖಂಡಾರ್ಥ. || 4 ||

ನನು ಮನೋವಾಗ್ಗೋಚರಜೀವರೂಪತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ವಾಜ್‌ಮನಸಾಗ್ಗೋಚರತ್ವೋಕ್ತಿ-
ರಯುಕ್ತೇತ್ಯತೋ ನ ತತ್ರ ಚಕ್ಷುರ್ಗಚ್ಛತೀತ್ಯಾದೇಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯೋಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ ಪಂಚಭಿರ್ಮಂತ್ರೈರ್ಭೇದ-
ಮಾಹ - ಯದ್ವಾಚೇತಿ |

ಯದ್ವಾಚಾಽನಭ್ಯುದಿತಂ ಯೇನ ವಾಗಭ್ಯುದ್ಯತೇ |
ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೆ || 5 ||

ಯನ್ಮಸಾ ನ ಮನುತೇ ಯೇನಾಹುರ್ಮನೋ ಮತಮ್ |
ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೆ || 6 ||

ಯಚ್ಚಕ್ಷುಷಾ ನ ಪಶ್ಯತಿ ಯೇನ ಚಕ್ಷೂಷಿ ಪಶ್ಯತಿ |
ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೆ || 7 ||

ಯಚ್ಛ್ರೋತ್ರೇಣ ನ ಶೃಣೋತಿ ಯೇನ ಶ್ರೋತ್ರಮಿದಂ ಶ್ರುತಮ್ |
ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೆ || 8 ||

ಯತ್ಪ್ರಾಣೇನ ನ ಪ್ರಾಣಿತಿ ಯೇನ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಣೇಯತೇ |

ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೇ || 9 ||

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಖಂಡಃ ||

ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಚಾಽನಭ್ಯುದಿತಂ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ನೋಕ್ತಂ, ಯೇನ ಪ್ರೇರಿತಾ ಸತೀ ವಾಕ್ ಅಭ್ಯುದ್ಯತೆ ಪುರುಷೈರುಚ್ಚಾರ್ಯತೆ ತದೇವ ತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಧಿ ಜಾನೀಹಿ | ನೇದಂ ಜೀವಸ್ವರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ತೇ ತವ ಉಪ ಸಮೀಪೇ ಆಸ, ತಿಜಂತಪ್ರತಿರೂಪಕಮವ್ಯಯಂ, ಆಪ್ತೇ ನಿಯಾಮಕತಯಾ ವರ್ತತೆ | ಇದ-ಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ತದೇವ ವಿದ್ಧಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಮಗ್ರೇಽಪ್ಯರ್ಥೋ ಧ್ಯೇಯಃ | ಪುರುಷೋ ನ ಮನುತೆ | ಮತಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್ | ಚಕ್ಷೂಷಿ ಪಶ್ಯಂತಿ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಮನುತ ಇತ್ಯಾದೌ ಸಾಕಲ್ಯೇನೇತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ | ಪ್ರಾಣೇನ ಮುಖ್ಯವಾಯುನಾ ನ ಪ್ರಾಣಿತಿ ನ ಚೇಷ್ಟತೆ | ಪ್ರಣೇಯತೆ ಪ್ರೇರ್ಯತೆ | ತದಾಹ ಭಾಷ್ಯೇ “ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ಪ್ರಣೇತಾ ಚ ಸರ್ವವೇತ್ತಾ ಚ ಸರ್ವಶಃ | ಯಂ ಸಮ್ಯಜ್ ನೈವ ಜಾನಾತಿ ಕಶ್ಚಿನ್ನಿರವಶೇಷತಃ | ನೇದಂ ಜೀವಸ್ವರೂಪಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣ್ವಾಖ್ಯಮವ್ಯಯಮ್ | ಕಿಂತು ಯತ್ತೇ ಸಮೀಪಸ್ಥಮಾಸ ತೆ ವಿನಿಯಾಮಕಮ್ | ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಧಿ ತ್ವಮ್ ||” ಇತಿ | ‘ತಥಾಽನ್ಯತ್ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್’ ಇತಿ (ಬ್ರ.ಸೂ. 3-2-32) ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ತು ಯದಿದಂ ವಾಸನಾಮಯಮುಪಾ-ಸತೇ ಧ್ಯಾಯಂತಿ ನೇದಂ ವಾಸನಾಮಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ಕಿಂತು ತದೇವ ವಾಜ್‌ಮನೋಽಗೋಚರಂ ವಾಸನಾಮಯಸ್ಥಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಧಿತ್ಯರ್ಥೋಽಭಿಹಿತಃ ||

|| ಇತಿ ಪ್ರಥಮಖಂಡಖಂಡಾರ್ಥಃ ||

ನಾನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಾತಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಜೀವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಮಾತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭೇದವಾದಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನ ತತ್ರ ಚಕ್ಷುರ್ಗಚ್ಛತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಮುಂದಿನ ಯದ್ವಾಚಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಐದೂ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ್ದಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾವನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮಾತು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ, ಅದನ್ನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಎಲೈ ಸದಾಶಿವನೇ, ನೀನು ತಿಳಿದುಕೋ. ಈ ಜೀವಸ್ವರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ ನಿನಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ನಿನ್ನೊಳಗೆ ಇದೆಯೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಭಾಗವು ಐದನೇ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೇ ವಾಕ್ಯದವರೆಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (ಇಲ್ಲಿ ಆಸ ಎಂಬುದು ತಿಜಂತದಂತೆ - ಧಾತುರೂಪದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವ ಅವ್ಯಯವು).

ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ- ಮನನ ಮಾಡಲಾರನೋ ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಾತ್ಮರ ಮನಸ್ಸೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿ. ಈ ಜೀವಸ್ವರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ನಿಯಾಮಕವಾಗಿದೆಯೋ ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು. || 6 ||

ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಗಳು ನೋಡುತ್ತವೆಯೋ (ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆಯೋ ಪಶ್ಯತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಶ್ಯಂತೆ ಎಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಯಾವನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವನಿಂದ ಈ ಕಿವಿಯು ಕೇಳುತ್ತದೆಯೋ, (ಯಾವನಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಾತ್ಮರ ಈ ಕಿವಿಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕೇಳಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆಯೋ) ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು || 8 ||

ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಯಾವ ಶಾರೀರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂಲಕವೇ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ವಸ್ತುವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿ. ನಿನಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಜೀವನಾದ ನಿನಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಇಷ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನೂ 'ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ಪ್ರಣೇತಾ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿರುವವನು. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಯಾವನೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರನು. ಈ ಜೀವಸ್ವರೂಪವು ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ, ವಿಷ್ಣು ನಾಮಕವಾದ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಜೀವನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿರುವ ಈ ನಾರಾಯಣನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀನು ತಿಳಿ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

'ತಥಾನ್ಯತ್ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್' (ಬ್ರ.ಸೂ. 3-2-22) ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಧ್ಯಾನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ವಾಸನಾಮಯವಾದ ಒಂದು ರೂಪವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ವಾಸನಾಮಯವಾದ ರೂಪವು ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ನಶ್ವರವಾದುದರಿಂದ ಅದು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಾತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾದ ಸತ್‌ಚಿತ್ ಆನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ಜೀವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲಾ ಲೋಹ ಚಿತ್ರಪಟ, ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸಂಕೇತಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ) ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಹೊರಗಿನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಾಗ ವಾಸನಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಕಾರದಂತಿರುವ ಆಕಾರವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು

ತನ್ನ ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಜೀವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರರಹಸ್ಯ. ನ ಪ್ರತೀಕೇ ನಹಿಸಃ (ಬ್ರ.ಸೂ. 4.2) ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಐಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಖಂಡದ ಖಂಡಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕಲೈನ ನ ಜ್ಞೇಯಮಿತ್ತುಕ್ತಮರ್ಥಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ- ಯದಿ ಮನ್ಯಸೇ ಇತ್ಯಾದಿನಾ |

ಯದಿ ಮನ್ಯಸೇ ಸುವೇದೇತಿ ದಹರಮೇವಾಪಿ

ನೂನಂ ತ್ವಂ ವೇತ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ರೂಪಮ್ |

ಯದಸ್ಯ ತ್ವಂ ಯದಸ್ಯ ದೇವೇಷ್ಟಥ ನೂ ಮೀಮಾಂಸ್ಯಮೇವ ತೆ || 1 ||

ಹೇ ಮಹೇಶ್ವರ, ಅಹಂ ಸುವೇದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮ್ಯಗ್ ಜಾನಾಮೀತಿ ಯದಿ ಮನ್ಯಸೇ ತರ್ಹಿ ತ್ವಮಪಿ ನೂನಂ ದಹರಮೇವ ಅಲ್ಪಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ರೂಪಂ ವೇತ್ಥ ತಸ್ಯಾನಂತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಯತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ದಹರಮೇವ ವೇತ್ಥ ಅಥ ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಂ ತ್ವಯಿ, ವ್ಯತ್ಯಯಾತ್, ದೇವೇಷು ವಾ ಅಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಯದ್ರೂಪಂ, ತದಿತಿ ಶೇಷಃ, ಮೀಮಾಂಸ್ಯಮೇವ ವಿಚಾರ್ಯಮೇವ, ನು ಇದಾನೀಂ ತೇ ತ್ವಯೇತಿ ||

ಯದಿ ಮನ್ಯಸೇ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೈ ಮಹೇಶ್ವರನೇ, ರುದ್ರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ನಾನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೀನೂ ಕೂಡ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀಯೋ ಅದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ರೂಪವಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ಈಗಲೇ ನೀನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ತಿಳಿದದ್ದು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಬಹಳವಾಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಳಂಬಿಸದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಯಾವಚಕ್ಷುಷ್ಯಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. (ಇಲ್ಲಿ ಯದಸ್ಯ ತ್ವಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತ್ವಂ ಎಂದು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ತ್ವಯಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಂದು ವ್ಯತ್ಯಯದಿಂದ (ವ್ಯತ್ಯಾಸ) ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು).

ನ ಭವತ್ಸನ್ಯೇಷಾಂ ಕಾತ್ಸರ್ಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿತ್ವಂ, ತವ ತು ಅಸ್ತಿ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನಿತ್ವಮಿತಿ ಪೃಷ್ಠೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಕ್ತಿ- ಮನ್ಯ ಇತಿ ||

ಮನ್ಯೇ ವಿದಿತಂ ನಾಹಮನ್ಯೇ ಸುವೇದೇತಿ ನೋ ನ ವೇದೇತಿ ವೇದ ಚ |

ಯೋ ನಸ್ತದ್ ವೇದ ತದ್ ವೇದ ನೋ ನ ವೇದೇತಿ ವೇದ ಚ |

ಯಸ್ಯಾಮತಂ ತಸ್ಯ ಮತಂ ಮತಂ ಯಸ್ಯ ನ ವೇದ ಸಃ || 2 ||

ಅನ್ಯೇ ಸಮ್ಯಗ್ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮಾಯಮಿತಿ ಮಾಂ ಪ್ರವದಂತಿ | ಅಹಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದಿತಂ ನ ಮನ್ಯ ಇತಿ ಯೋಜನಾ | ತರ್ಹಿ ತ್ವಮಪಿ ಸರ್ವಥಾ ನ ವೇತ್ಥ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ನೋ ನೇತಿ | ನ ವೇದೇತಿ ನೋ, ನ ಜಾನಾಮೀತಿ ನ, ಕಿಂತು ವೇದ ಚೇತಿ | ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಾಕಲ್ಯೇನಾಚ್ಛೇಯತ್ವಮುಪಪಾದ್ಯೋಪಸಂಹರತಿ - ಯೋ ನ ಇತ್ಯಾದಿನಾ | ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಹಂ ವೇದೇತಿ ವದತಿ ಸ ತನ್ನೋ ವೇದ | ಕುತಃ ? ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವವೇದನಾತ್ | ಅಹಂ ನ ವೇದೇತಿ ಯೋ (ವದತಿ) ವೇದ ಅಸೌ ವೇದ ಚ | ಕುತಃ ? ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ | ಯೋ ನ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶ್ರವಣಾಗೋಚರತ್ವ-ಮುಕ್ತಾ ಮನನಾಗೋಚರತ್ವಂ ಚಾಹ- ಯಸ್ಯೇತಿ | ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಮತಂ ಅವಿಚಾರಿತಮಿತಿ ಮತಂ ಬುದ್ಧಿಃ ತಸ್ಯ ಪುಂಸೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತಂ ವಿಚಾರಿತಂ, ಅನಂತತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ | ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ (ಮಯಾ) ಮತಂ ವಿಚಾರಿತಮಿತಿ ಮತಂ ಬುದ್ಧಿಃ ಸ ನ ವೇದ, ಅನಂತತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ || 2 ||

ಚತುರ್ಮುಖನೇ ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇತರರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ನಿನಗಾದರೋ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎಲೈ ಶಂಭುವೇ, ಇತರರು ಈ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಮಾತ್ರ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ನೀನು ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀಯೋ ಎಂದರೆ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದೂ ಸರಿ.

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಜ್ಞೇಯನು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ನಾನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದುದರಿಂದ (ಅಪರಿಮಿತವಾದುದರಿಂದ) ಅದನ್ನು ತಿಳಿದೆನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಆಕಾಶದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಕಾಶವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿದುದರಿಂದ ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು. ಹೀಗೇ 'ಯೋನಸ್ತದ್ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶ್ರವಣಾಗೋಚರನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮನನಕ್ಕೂ ಅಗೋಚರನೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಸ್ಯಾಮತಂ ಇತ್ಯಾದಿ. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ನನ್ನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ವಿಚಾರಿತವಾಗಿಲ್ಲ ಯಾವನಿಗೆ, 'ನನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮನನ ವಿಷಯವಾಗಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಇದೆಯೋ ಆ ಮನುಷ್ಯನೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮನನ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಂತವೆಂದು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ಮನನ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥವನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನಂತವೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೋಽಪಿ ಸಾಕಲೈನ ನೇತ್ಯಾಹ- ಅವಿಜ್ಞಾತಮಿತಿ |

ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜಾನತಾಂ ವಿಜ್ಞಾತಮವಿಜಾನತಾಮ್ |

ಪ್ರತಿಬೋಧವಿದಿತಂ ಮತಮಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ವಿಂದತೆ |

ಆತ್ಮನಾ ವಿಂದತೇ ವೀರ್ಯಂ ವಿದ್ಯಯಾ ವಿಂದತೇಽಮೃತಮ್ || 3 ||

ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತವಂತಃ ಇತಿ ವಿಜಾನತಾಂ ಅವಿಜ್ಞಾತಂ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂತ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನಾತ್, | ಅವಿಜಾನತಾಂ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಹೀನಾನಾಂ, ನಾಸ್ಮಾಭಿಬ್ರಹ್ಮ ಸಮ್ಯಕ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತಮಿತ್ಯೇವಂ ಜಾನತಾಮಿತಿ ಯಾವತ್, ವಿಜ್ಞಾತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಅನಂತತ್ವವೇದನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತದಾಹ ಭಾಷ್ಯೇ 'ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ವಿಜಾನಾಮೀತಿ ತು ಯಸ್ಯ ಮತಂ ಭವೇತ್ | ತಸ್ಯಾಜ್ಞಾತಸ್ಸ ಭಗವಾನ್ ಯೋ ನೈವಂ ಮನ್ಯತೇ ಸದಾ || ಜ್ಞಾತಸ್ತಸ್ಯ ತಥಾಽಸ್ಯೈವ ನಿಶ್ಚೇಷಂ ಮನನಂ ಕೃತಮ್ || ಇತಿ ಯೋ ಮನ್ಯತೇ ನಾಸ್ಯ ಮತಸ್ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ನಾತಿವೇದ್ಯೋ ನ ಚಾವೇದ್ಯಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ||' ಇತಿ | ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಾಕಲೈನಾಜ್ಞೇಯತ್ವೇ ಕಥಂ ತೇನೇಷ್ಟವಿದ್ವಿದಿತ್ಯತಃ ಸ್ವಸ್ವಯೋಗ್ಯಕದೇಶಜ್ಞಾನಾದೇವ ಇಷ್ಟವಿದ್ವಿದಿತ್ಯಾಹ - ಪ್ರತಿಬೋಧವಿದಿತಮಿತಿ | ಶ್ರುತಮಿತಿ ಶೇಷಃ | ಸ್ವಸ್ವಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರೇಣ ಪುಂಭಿಃ ಶ್ರುತಂ ಮತಂ ವಿಚಾರಿತಂ ವಿದಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಂದತೆ ಲಭತೆ | ಪ್ರಾಪಯತೀತ್ಯರ್ಥತಯಾ ವಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಹಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ | 'ನ ಕಶ್ಚಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಸೃತಿಮನುಭವತಿ | ಮುಕ್ತೋ ಹ್ಯೇವ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ 'ಅನಿಯಮಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಅವಿರೋಧಾತ್ ಶಬ್ದಾನು-ಮಾನಾಭ್ಯಾಂ' ಇತಿ | (ಬ್ರ.ಸೂ. 3-3-35)

ಜ್ಞಾನೇನಾಮೃತತ್ವಂ ವಿಂದತೆ ಚೇತ್ತೇನೈವ ಕಿಂ ಸ್ವಯೋಗ್ಯಸರ್ವಾನಂದಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತ್ಯತೋ ನ, ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನೋತ್ತರಕರ್ಮಣಾಽಪೀತಾತ್ಯಾಹ - ಆತ್ಮನೇತಿ | ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಽತ್ರ ಜ್ಞಾನೋತ್ತರಕಾಲೀನ-ಯಜ್ಞಾದಿಪ್ರಯತ್ನಪರಃ | ಆತ್ಮನಾ ಆತ್ಮೀಯಯಜ್ಞಾದಿಪ್ರಯತ್ನೇನ ವೀರ್ಯಂ ಆನಂದಾತಿಶಯಂ ವಿಂದತೆ ಲಭತೆ | ವಿದ್ಯಯಾ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನೇನ ಅಮೃತಂ ಅವಿದ್ಯಾಪರಿಹಾರರೂಪಾಂ ಮುಕ್ತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಇತಿ ವಿದ್ವಿದಿತ್ಯನುಷಂಗೇಣ ಯೋಜ್ಯಮ್ || 3 ||

ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನಾವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಗೋಚರವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ್ದು = ಅನಂತ ಎಂದು ಅವರು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾವು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಲ್ಲ, ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನಂತ ಎಂದು ತಿಳಿದವರು ನಾವು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ತಿಳಿದನೆಂಬುವವರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗದವನು, ನಾನು ತಿಳಿಯೆ ಎಂಬುವರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂಬುದು ಅವನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಯಾವನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಜ್ಞಾತನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಿಃಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ನಾವು ಹೇಳಬಹುದು. ನಾನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮನನ ವಿಷಯನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು (ಜ್ಞಾನವಿಷಯನಾಗಲು) ಶಕ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ, ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಶಕ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಅಶಕ್ಯವಾದರೆ ಯೋಗ್ಯ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಅವನಿಂದ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಭೋಧವಿದಿತಂ ಮತಂ ಅಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ವಿಂದತೆ. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಪುರುಷರು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ, ಮನನ ಮಾಡಿದರೆ, ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವರು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅವರವರು ಮಾಡಿದ ಶ್ರವಣ, ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟು-ಮಾಡಿ, ಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. “ನ ಕಶ್ಚಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಸೃತಿಮನುಭವತಿ” “ಬ್ರಹ್ಮಾಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವನೂ ಪುನಃ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ”.

ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ, ಅಷ್ಟರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯ-ವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಆನಂದಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆಯೇ ಎಂದರೆ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟುಬುತ್ತಿಯೇ ಆದರೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನದ ಅನಂತರವೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಆತ್ಮನಾ ವಿಂದತೇ ವೀರ್ಯಂ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆತ್ಮನಾ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮೀಯವಾದ ಅಂದರೆ ಯೋಗ್ಯ ಚೇತನರ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವನವನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ವೀರ್ಯವೆಂದರೆ, ಆನಂದಾತಿಶಯ. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವಾದ ಮೇಲೂ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆನಂದಾತಿಶಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾಪರಿಹಾರ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲೈ ಶಂಕರನೇ, ನೀನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿ ಎಂದು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಸ್ತು ಸ್ವಯೋಗ್ಯಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಮಭೀಷ್ಟದಂ ತತ್ ಕದಾ ಸಂಪಾದನೀಯಮಿತ್ಯತ ಅಹ- ಇಹೇತಿ |

ಇಹ ಚೇದವೇದೀದಥ ಸತ್ಯಮಸ್ತಿ

ನ ಚೇದಿಹಾವೇದೀನೃಹತೀ ವಿನಷ್ಟಿಃ |

ಭೂತೇಷು ಭೂತೇಷು ವಿಚಿಂತ್ಯ ಧೀರಾಃ

ಪ್ರೇತ್ಯಾಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದಮೃತಾ ಭವಂತಿ || 4 ||

|| ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಖಂಡಃ ||

ಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿದೇಹೇ ಅವೇದೀಚ್ಛೇದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥ ತರ್ಹಿ ಸತ್ಯಮಸ್ತಿ | ಸತ್ಯಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಚ್ಚಬ್ದಪರ್ಯಾಯತ್ವಾತ್ ಸಚ್ಚಬ್ದಸ್ಯ ಚ “ಸದ್ಭಾವೇ ಸಾಧುಭಾವೇ ಚ” ಇತಿ ವಚನಾತ್ ಸಾಧ್ವಸ್ತಿ ಭದ್ರಮಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಇಹ ಚೇನ್ನಾವೇದೀತ್ತದಾ ಮಹತೀ ವಿನಷ್ಟಿಃ ಹಾನಿರ್ಭವತಿ | ಅತೋ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಂ ಸಾಧ್ವನಿಷ್ಟಯೋರ್ಭಾವಾದ್ ಧೀರಾಃ ಭೂತೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಚಿಂತ್ಯ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ ಪ್ರೇತ್ಯ ಅಮೃತಾ ಭವಂತೀತಿ ||

|| ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಖಂಡಖಂಡಾರ್ಥಃ ||

ಅಸ್ತು = ಆಗಲಿ. ಮೋಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾನಂತರ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮವೂ ಅವನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆನಂದವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಿರಿ. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಹ ಚೇದವೇದೀತ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಇಹ = ಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ದೇಹವು ಬಂದಾಗ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಪರಮ ಮಂಗಳವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೋ.

ಸತ್ಯ ಶಬ್ದವು ‘ಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ‘ಸದ್ಭಾವೇ ಸಾಧು ಭಾವೇ ಚ ಸಚ್ಚಬ್ದಃ ಪಾರ್ಥ ಯುಜ್ಯತೇ | ಪ್ರಶಸ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ತಥಾ ಎಂಬ ಗೀತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸತ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಧು ಎಂದರ್ಥ. ಅದಕ್ಕೆ ಭದ್ರ, ಮಂಗಳಕರ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಜನ್ಮ ಬಂದಾಗ, ಆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಎಂದೂ ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ಇಂತಹ ಯೋಗ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯದಿದ್ದರೆ, ಅದು ಮಹತ್ತಾದ ಹಾನಿಯು. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಅದು ಪರಮ ಮಹಾಮಂಗಳವು. ಅದನ್ನು ಪಡೆಯದಿದ್ದರೆ, ಅದು ಮಹಾ ಅನಿಷ್ಟವು. ಆದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸಿ ಈ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಿಂದ ಈ ದುಃಖಾತ್ಮಕವಾದ ಮಾನವ

ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪರಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಮೃತಾಭವಂತಿ = ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆನಂದಾತ್ಮಕರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಜ್ಜಿವರು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ಖಂಡಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

★ ★ ★

ಅತ್ಯದ್ಭುತತ್ವಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕಲೈನ ಆಜ್ಞೇಯಮಿತ್ತುಕ್ತೇಽರ್ಥೇ ಕಾಂಚನಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಮಾಹ -
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ |

ಬ್ರಹ್ಮ ಹ ದೇವೇಭ್ಯೋ ವಿಜಿಗ್ಯೇ |

ಅಥ ತಸ್ಯ ಹ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಜಯೇ ದೇವಾ ಅಮಹೀಯಂತ |

ತ ಐಕ್ಷಂತ | ಅಸ್ಮಾಕಮೇವಾಯಂ ವಿಜಯೋ

ಅಸ್ಮಾಕಮೇವಾಯಂ ಮಹಿಮೇತಿ | ತದ್ವೈಷಾಂ ವಿಜಜ್ಞೌ || 1 ||

ದೇವಾನಾಂ ದೈತ್ಯದಾನವೈರ್ಯುದ್ಧೇ ಪ್ರಸ್ತುತೇ ಸತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾನಾವಿಶ್ಯ ದೇವೇಭ್ಯೋ ದೇವಾನಾಮರ್ಥೇ ದೈತ್ಯಾದೀನ್ ವಿಜಿಗ್ಯೇ ವ್ಯಜಯತ್(ತ) | ಹೇತಿ ನಿಶ್ಚಿತಮೇತದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ವಿಜಯಾನಂತರಂ ತಸ್ಯ ದೇವೇಷ್ವಾವಿಷ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಜಯೇ ಸತಿ ದೇವಾ ಅಮಹೀಯಂತ, ಅಪೂಜ್ಯಂತ | ಮಹೀಜ್ ಪೂಜಾಯಾಮಿತ್ಯಸ್ಮಾತ್ 'ಕಂಡ್ವಾದಿಭ್ಯೋ ಯಕ್' ಇತಿ ಯಕ್‌ಪ್ರತ್ಯಯಃ | ಗರ್ವಿಣೋ ಅಭವನ್ನಿತಿ ಯಾವತ್ | ಹೇತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಮ್ | ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಜಯೇ ಕುತೋ ದೇವಾನಾಂ ಗರ್ವ ಇತಿ ತದೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ತ ಇತಿ | ತೇ ದೇವಾ ಅಸ್ಮಾಕಮೇವಾಯಂ ವಿಜಯೋಽಸ್ಮಾಕಮೇವಾಯಂ ಮಹಿಮೇತ್ಯೈಕ್ಷಂತ ವ್ಯಜಾನನ್ | ಏಷಾಂ ದೇವಾನಾಂ ತದ್ ಅಸುರಾವೇಶಕೃತೇಶ್ವರಾಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತ-ಮಹಂಕಾರಾದಿಕಂ ವಿಜಜ್ಞೌ ವ್ಯಜಾನಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯನುಷಂಗಃ || 1 ||

ಅತ್ಯಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದುದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಜ್ಞೇಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು (ನಡೆದ ಕಥೆಯನ್ನು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಖ್ಯಾಯಿಕೋಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಾ ಎಂದು ಅಮರ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ದಾನವರಿಗೂ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಣನಾಗಿ ದೈತ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು. ಈ ಘಟನೆಯು ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ, ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಜಯವುಂಟಾದ ನಂತರ ದೇವತೆಗಳು ತುಂಬಾ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಟ್ಟು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಒಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಹೊಗಳಿದರು ಮತ್ತು ಪೂಜಿಸಿದರು. ಮಹಾಗರ್ವಶಾಲಿಗಳಾದರು.

(ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಮಹೀಯಂತ ಎಂದು ಶಬ್ದವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪೂಜ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು ಎಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿ ಮಹೀಜ್‌ಪೂಜಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಲಜ್ ಲಕಾರ. 'ಕಂಡ್ವಾದಿಭ್ಯೋ ಯಕ್' ಎಂದು ಯಕ್ ಪ್ರತ್ಯಯ. ಹ ಎಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಎಂದರ್ಥ.)

ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಿಜಯವುಂಟಾದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗರ್ವವು ಏತಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವತೆಗಳು ಈ ವಿಜಯವು ನಮ್ಮದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಹಿಮೆಯು ನಮ್ಮದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದರು. ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವುಂಟಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವು ತಿರೋಹಿತವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಅಹಂಕಾರ, ಮದ ಮುಂತಾದುದು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಾರಾಯಣನು ತಿಳಿದನು.

ತೇಭ್ಯೋ ಹ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ | ತನ್ನ ವ್ಯಜಾನಂತ | ಕಿಮಿದಂ
ಯಕ್ಷಮಿತಿ | ತೇಽಗ್ನಿಮಬ್ರುವನ್ | ಜಾತವೇದ ಏತದ್ ವಿಜಾನೀಹಿ
ಕಿಮೇತದ್ ಯಕ್ಷಮಿತಿ | ತಥೇತಿ ತದಭ್ಯದ್ರವತ್ | ತಮಭ್ಯವದತ್
ಕೋಽಸೀತಿ ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ಅಹಮಸ್ಮೀತ್ಯಬ್ರವೀಜ್ಜಾತವೇದಾ ವಾ ಅಹ-
ಮಸ್ಮೀತಿ | ತಸ್ಮಿನ್ ತ್ವಯಿ ಕಿಂ ವೀರ್ಯಮಿತಿ | ಅಪೀದಂ ಸರ್ವಂ
ದಹೇಯಂ ಯದಿದಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮಿತಿ | ತಸ್ಮೈ ತೃಣಂ ನಿದಧಾವೇತದ್
ದಹೇತಿ | ತದುಪಪ್ರಯೇಯಾಯ ಸರ್ವಜವೇನ | ತನ್ನ ಶಶಾಕ
ದಗ್ಧುಮ್ | ಸತತ ಏವ ನಿವವೃತೆ | ನೈತದಶಕಂ ವಿಜ್ಞಾತುಂ ಯದೇ-
ತದ್ ಯಕ್ಷಮಿತಿ || 2 ||

ತೇಭ್ಯೋ ದೇವೇಭ್ಯೋಽರ್ಥೇ ದೇವಾನಾಂ ಸ್ವಾತ್ಮತತ್ತ್ವಭೋಧಾಯ ಯಕ್ಷರೂಪತಯಾ
ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ ಉಮಾಶಿವಚತುರ್ಮುಖಸಹಿತಂ ಸದಿತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ತದ್
ಯಕ್ಷರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇದಂ ಯಕ್ಷಂ ಕಿಮಿತಿ ನ ವ್ಯಜಾನಂತ ನ ವ್ಯಜಾನನ್ | ತದಾ ತೇ ದೇವಾ
ಅಗ್ನಿಮಬ್ರುವನ್ | ಹೇ ಜಾತವೇದಃ ಏತದ್ಯಕ್ಷಂ ಕಿಮಿತಿ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ | ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸೋಽಗ್ನಿಸ್ತದ್
ಯಕ್ಷಂ ಅಭಿ ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಅದ್ರವದ್ ಅಗಮತ್ | ತದ್ಯಕ್ಷಂ ಅಭಿಮುಖಗತಂ ಅಗ್ನಿಂ ಕೋಽಸೀ-
ತ್ಯವದತ್ | 'ಅಗ್ನಿರಹಮಸ್ಮಿ ಜಾತವೇದಾ ಅಹಮಸ್ಮಿ' ಇತಿ ಅಗ್ನಿರಬ್ರವೀತ್ | ವೈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇತನ್ನಾಮ
ಮಮೇತ್ಯರ್ಥಃ | 'ತಸ್ಮಿನ್ ತ್ವಯಿ ತಾದೃಶೇ ತ್ವಯಿ ಕಿಂ ವೀರ್ಯಂ' ಇತಿ ಯಕ್ಷಮಬ್ರವೀತ್ | 'ಯದಿದಂ
ಪೃಥಿವ್ಯಾಮಸ್ತಿ ಸರ್ವಮಪೀದಂ ದಹೇಯಂ' ಇತ್ಯಗ್ನಿರಬ್ರವೀತ್ | ತಸ್ಮೈ ಅಗ್ನಯೇ ಏತದ್ ದಹೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ
ಕಿಂಚಿತ್ ತೃಣಂ ತತ್ಪುರತೋ ನಿದಧೌ ಯಕ್ಷಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ ತೃಣಂ ದಗ್ಧುಂ ಸರ್ವಜವೇನ ಸರ್ವ-
ವೇಗೇನೋಪಪ್ರೇಯಾಯ ಸಮೀಪಮಗಮತ್ | ಗತ್ವಾ ತನ್ನ ಶಶಾಕ ದಗ್ಧುಮ್ | ಸೋಽಗ್ನಿಸ್ತತ ಏವ

ತಾವನ್ಮಾತ್ರತ ಏವ ಯಕ್ಷರೂಪಮನಿರ್ಧಾರ್ಯ ನಿವವೃತೇ ನಿವೃತ್ತವಾನ್ | ನಿವೃತ್ಯ ಚ ದೇವಾನಬ್ರವೀತ್
'ಯದೇತದ್ಯಕ್ಷಮಿತಿ ಏತದ್ವಿಜ್ಞಾತುಂ ನಾಶಕಂ' ಇತಿ || 2 ||

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾದನು. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಉಮಾದೇವಿ, ಮಹೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರು ಮೂವರೂ ಇದ್ದರು. ನಾನು ಈ ಪಾರ್ವತೀ ಮುಂತಾದ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ದಾಸರು. ನನ್ನ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದನು. ನೀವು ಇವರನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲಾರಿರಿ. ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾದನು.

ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕರೆದು, "ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ಯಕ್ಷವು ಯಾವುದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಾ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಅಗ್ನಿಯು "ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ" ಎಂದು ಆ ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೋದನು. ಆ ಯಕ್ಷವು ತನಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಬಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, "ನೀನು ಯಾರು" ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, "ನಾನು ಅಗ್ನಿ ನನಗೆ ಜಾತವೇದಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇಂತಹ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಏನು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ?" ಎಂದು ಯಕ್ಷನು ಕೇಳಿದಾಗ, "ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೋ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾನು ಸುಡಬಲ್ಲೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಯಕ್ಷನು, "ಇದನ್ನು ಸುಡು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಅಗ್ನಿಯು ಆ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಸುಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸುಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ, ಯಕ್ಷರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾರದೆ ಅಗ್ನಿಯು ಹಿಂದಿರುಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, "ಈ ಯಕ್ಷವು ಯಾವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಅಥ ವಾಯುಮಬ್ರುವನ್ | ವಾಯವೇತದ್ ವಿಜಾನೀಹಿ ಕಿಮೇತದ್
ಯಕ್ಷಮಿತಿ | ತಥೇತಿ ತದಭ್ಯದ್ರವತ್ | ತಮಭ್ಯವದತ್ ಕೋಽಸೀತಿ |
ಘಾಯುರ್ವಾ ಅಹಮಸ್ಮೀತ್ಯಬ್ರವೀತ್ ಮಾತರಿಶ್ವಾ ವಾ ಅಹಮಸ್ಮೀತಿ |
ತಸ್ಮಿನ್ ತ್ವಯಿ ಕಿಂ ವೀರ್ಯಮಿತಿ | ಅಪೀದಂ ಸರ್ವಮಾದದೀಯಂ
ಯದಿದಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮಿತಿ | ತಸ್ಮೈ ತೃಣಂ ನಿದಧಾವೇತದಾದತ್ಸ್ವೇತಿ |
ತದುಪಪ್ರೇಯಾಯ ಸರ್ವಜವೇನ | ತನ್ನ ಶಶಾಕಾದಾತುಮ್ | ಸ ತತ
ಏವ ನಿವವೃತೇ | ನೈತದಶಕಂ ವಿಜ್ಞಾತುಮ್ | ಯದೇತದ್ ಯಕ್ಷಮಿತಿ |
ಅಥೇಂದ್ರಮಬ್ರುವನ್ | ಮಘವನ್ನೇತದ್ ವಿಜಾನೀಹಿ ಕಿಮೇತದ್
ಯಕ್ಷಮಿತಿ | ತಥೇತಿ ತದಭ್ಯದ್ರವತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ತಿರೋದಧೇ | ಸ

ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಕಾಶೇ ಸ್ತ್ರಿಯಮಾಜಗಾಮ ಬಹುಶೋಭಮಾನಾಮುಮಾಂ
ಹೈಮವತೀಮ್ | ತಾಂ ಹೋವಾಚ ಕಿಮೇತದ್ ಯಕ್ಷಮಿತಿ || 3 ||

|| ಇತಿ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ ||

ಅಥಾನಂತರಂ ವಾಯುಮ್ | ನಾಸಿಕ್ಯವಾಯುಂ ಪ್ರಾಗ್ವದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾ | ಆದದೀಯಮಾದದಾನೀ-
ತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ತಿರೋದಧೇ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರದೇಶಾದಂತರ್ಹಿತಮಭೂದಿತಿ ವಾ, ಇಂದ್ರಸ್ಯಾ-
ಧಿಕಬುದ್ಧಿತ್ವಾನ್ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಕೋಽಸೀತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ ಕೃತೇ ಅಸುರಾವೇಶದೂಷಿತತ್ವೇನೇದಾನೀಂ ಮಯಾ
ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಶಿವೇನ ಚ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಪದೇಶಾನರ್ಹತ್ವಾತ್ ತಿರೋದಧೇ ಇತಿ ವಾಽರ್ಥಸ್ತಸ್ಮಾದಿತ್ಯಸ್ಯ |
ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಭಿಃ ಸಹೇತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಸ ಇಂದ್ರಸ್ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಯಕ್ಷತಿರೋಧಾನಾಕಾಶಪ್ರದೇಶ ಏವ
ಯಕ್ಷೇಣೋಪದೇಶಾರ್ಥಂ ಸ್ಥಾಪಿತಾಂ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಽಽಜಗಾಮ | ತತ್ಸಮೀಪಂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ |
ಸಾ ಕೇತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ - ಬಹಿಷ್ಠಿತಿ | ಹೈಮವತೀಂ = ಹಿಮವತ್ಪುತ್ರೀಮ್ | ಏತದ್ಯಕ್ಷಂ ಕಿಮಿತಿ ತಾಂ
ದೇವೀಮುವಾಚ ಪಪ್ರಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥಃ || 3 ||

|| ಇತಿ ತೃತೀಯಖಂಡಖಂಡಾರ್ಥಃ ||

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವತೆಗಳು ನಾಸಿಕ್ಯ ವಾಯುವನ್ನು (ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವಾಯು) ಕುರಿತು
ಹೇಳಿದರು: “ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ನೋಡು. ಇಲ್ಲೊಬ್ಬ ಯಕ್ಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿ” ಎಂದು
ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದಾಗ, ವಾಯುವು ಆ ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಓಡಿಹೋದನು. ಆ ಯಕ್ಷನು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು
ನೀನು ಯಾರೆಂದು ಕೇಳಿದನು. “ನಾನು ವಾಯು. ನನ್ನನ್ನು ಮಾತರಿಶ್ವ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ” ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಯಕ್ಷನು
‘ನಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನು’ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. “ಇಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹಾರಿಸಬಲ್ಲೆ” ಎಂದು
ಹೇಳಿದಾಗ, ಯಕ್ಷನು ಒಂದು ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ವಾಯುವಿನ ಮುಂದಿರಿಸಿ, “ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿಕೋ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ,
ವಾಯುವು ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಆ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು
ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ವಾಯುವು ಹಿಂದಿರುಗಿ “ಆ ಯಕ್ಷನು ಯಾರೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು
ಹೇಳಿದನು.

ಆಗ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದರು: “ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ಯಕ್ಷನು ಯಾವುದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಾ”.
ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇಂದ್ರನು, ಯಕ್ಷನು ಕಡೆಗೆ ಓಡಿದಾಗ, ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಯಕ್ಷನು ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಆ
ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶೋಭಾಯಮಾನಕಾದ ಹಿಮವಂತನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು.

ಇಂದ್ರನು ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದುದರಿಂದ, ನೀನು ಯಾರು ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ, ನಾನವನಿಗೆ ಉತ್ತರ
ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಅಸುರಾವೇಶದೂಷಿತನಾದುದರಿಂದ ಈಗ ನಾನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣನು.
ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಥವಾ ಶಿವನು ಅವನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಉಪದೇಶವನ್ನು

ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಅರ್ಹನಲ್ಲ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಹಿತನಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು. (ಮಗುವಿನ ಮಲವನ್ನು ತಾಯಿಯೇ ತೊಳೆಯಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಿಯತ ಗುರುವಾದ ಉಮಾದೇವಿಯೇ ಇವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥಳು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು).

ಇಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಆ ದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಯಕ್ಷನು ಯಾರೆಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೇ ಖಂಡಾರ್ಥದ ಶಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ | ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾ ಏತದ್ ವಿಜಯೇ ದೇವಾ
 ಅಮಹೀಯದ್ವಮಿತಿ | ತತೋ ಹ ವೈ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ |
 ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತೇ ದೇವಾ ಅತಿತರಾಮಿವಾನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನ್
 ಯದಗ್ನಿವಾರ್ಯುರಿಂದ್ರಸ್ತೇ ಹೈನನ್ನೇದಿಷ್ಯಂ ಪಸ್ಪೃಶುಃ || 1 ||

ಇಂದ್ರೇಣ ಪೃಷ್ಠಾ ಸಾ ತದ್ಯಕ್ಷಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ | ಹೇತಿ ನಿಶ್ಚಯಮಾಹ | ಏತದ್ ಏತಸ್ಯ ದೇವೇಷ್ವನುಪ್ರವಿಷ್ಟಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಜಯೇ ತದ್ವಿಜಯನಿಮಿತ್ತಮಮಹೀಯದ್ವಂ ಮಹಿಮವಂತೋಽಭವತ, ನ ತ್ವಾತ್ಮನೋ ವಿಜಯನಿಮಿತ್ತಂ ಗರ್ವಿಣೋ ಭವತ | ವೈ ನಿಶ್ಚಯಮೇತತ್ | ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಹ ವೈ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ | ಏವಮುಮಯೋಪದಿಷ್ಟಃ ಇಂದ್ರಃ ಕಿಂ ಚಕಾರೇತ್ಯತ ಆಹ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶಿವಂ ಪ್ರತಿ- ತತ ಇತಿ | ತತೋ ಹ ವೈ ದೇವ್ಯಪದೇಶಾದೇವ, ತದ್ಯಕ್ಷಂ ಇಂದ್ರಃ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ದೈತ್ಯವಿಜಯೋಽಸ್ಮದನು- ಪ್ರವಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮಕೃತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಜ್ಞಾತವಾನ್ | ತಸ್ಮಾದ್ ವೈ ತಸ್ಮಾದೇವ ಗರ್ವಶೂನ್ಯತ್ವಾದೇವ ಏತೇ ದೇವಾಃ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಶೇಷವೀಂದ್ರಶಿವಾಃ ಸಭಾರ್ಯಾ ಅನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನತಿತರಾಂ, ಅನ್ಯದೇವೇಭ್ಯೋಽಧಿಕಾ ಇತ್ಯೇಕೋಽರ್ಥಃ | ಇವಶಬ್ದಸ್ತು ಗರ್ವಾಭಾವಾದಾಧಿಕ್ಯಂ ಅವಿದ್ಯಮಾನಂ ದೇವಾನಾಂ ನೇದಾನೀಮೇವ ಪ್ರಾಪ್ತಂ, ಕಿಂ ತ್ವನಾದಿಸಿದ್ಧಮೇವ, ತದಿದಾನೀಂ ವ್ಯಕ್ತಮಭೂದಿತ್ಯಭಿ- ಪ್ರಾಯಃ | ಅನ್ಯೋಽರ್ಥಸ್ತು - ತಸ್ಮಾದ್ವೈ ಯಕ್ಷತಯಾ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ವಿಚಾರ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರಥಮಮುಕ್ತತ್ವಾದೇವ | ಏತೇ ದೇವಾಃ ಕಾಮದಕ್ಷಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ವಾಯಂಭುವಮನ್ವನಿರುದ್ಧಸೂರ್ಯ- ಚಂದ್ರಧರ್ಮವರುಣಾ ಅನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನತಿತರಾಮಿವೇತಿ | ಪ್ರಾಗಿವಾಸ್ಯಾರ್ಥಃ | ತತ್ರಾಪಿ ದಕ್ಷಾ- ದಿಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಗ್ ವಿಚಾರ್ಯಂ ಯಕ್ಷಮಿತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಕಾಮಸ್ತೇಭ್ಯೋಽಧಿಕ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ | ತೃತೀಯೋಽರ್ಥಸ್ತು - ತಸ್ಮಾದ್ ವೈ ಯಕ್ಷಾತ್ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪೂರ್ವದೃಷ್ಟತ್ವಾದೇವ ಏತೇ ದೇವಾ ಅನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನತಿತರಾಮಿವೇತಿ | ಏತೇ ದೇವಾಃ ಕೇ ಇತ್ಯತಸ್ತಾನಾಹ- ಯದಗ್ನಿವಾರ್ಯುರಿಂದ್ರ ಇತಿ | ಯೋಽಗ್ನಿಯೋ ವಾಯುರ್ಯ ಇಂದ್ರ ಇತಿ ಏತೇ ದೇವಾಃ | ವಾಯುರತ್ರ ನಾಸಿಕ್ಕೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಃ |

ಕುತ ಏತ ಅಧಿಕಾ ಇತ್ಯತಃ ತಸ್ಮಾದಿತ್ಯುಕ್ತಹೇತುಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ತೇ ಹೀತಿ | ತೇ ಹಿ ಯಸ್ಮಾದೇತದ್
ಯಕ್ಷರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನೇದಿಷ್ಟಂ ಸಮೀಪಸ್ಥಂ, ಕಾಲತಃ ಸಾಮೀಪ್ಯಮತ್ರ ಧ್ಯೇಯಮ್, ಇತರೇಭ್ಯಃ
ಪೂರ್ವಕಾಲ ಏವ ಪಸ್ತುಶುಃ, ಸ್ತುಶ ಆಮರ್ಶನೇ, ಪರಾಮರ್ಶಂ ಕೃತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಪರಾಮರ್ಶಶ್ಚಾಗ್ನಿವಾಯೋರ್ಯಕ್ಷದರ್ಶನಮಾತ್ರಂ, ಇಂದ್ರಸ್ಯ ತು ಯಕ್ಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿನಾ ಜ್ಞಾನಂ
ಧ್ಯೇಯಮ್ || 1 ||

ಇಂದ್ರನು ಕೇಳಿದಾಗ ಉಮಾದೇವಿಯು, 'ಆ ಯಕ್ಷನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. (ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಹಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.)

ಈ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅಸುರರನ್ನು ಜಯಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ವಿಜಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆ ವಿಜಯೋತ್ಸವದಿಂದಾಗಿ ನೀವು ಅಸುರರನ್ನು ಜಯಿಸಿದವರು ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೀರಿ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಸ್ವಂತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಿಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀವು ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ಮಹಾಗರ್ವಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ಇದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ವಿಷಯ. ಈ ರೀತಿ ಉಮಾದೇವಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದಳು. ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನು ಉಮಾದೇವಿಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ "ಆ ಯಕ್ಷನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಾರಾಯಣ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾವು ಜಯಿಸಿದೆವು. ಆದರೆ ಈ ಜಯದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ" ಎಂದು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಗರ್ವಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ವಿಜಯವುಂಟಾದಾಗ ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಹಂಕಾರ ಪಡೆದಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು, ಶೇಷ, ಗರುಡ, ಶಿವರು, ಅವರ ಭಾರ್ಯೆಯರು, ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಗರ್ವಭಾವ ನಿಮಿತ್ತಕವಾದ ಈ ಅಧಿಕ್ಯವು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದು ಈಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದಲ್ಲ. ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಅದು ಈಗ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು.

ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲು ಕಾಮ, ದಕ್ಷ, ಬ್ರಹ್ಮಸೃತಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು, ಅನಿರುದ್ಧ, ಸೂರ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವರುಣರು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರು. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಯಕ್ಷನನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಮನು ದಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ಇದು ಎರಡನೆ ಅರ್ಥ.

ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತೇ ದೇವಾಃ ಅತಿತರಾಮಿವಾನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂರನೇ ಅರ್ಥ: ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿದ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಅವರಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದವರು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ನಾಸಿಕ್ಯವಾಯು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನಿ, ವಾಯುಗಳು ಯಕ್ಷನ ದರ್ಶನವೆಂಬ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದ್ರನು ಯಕ್ಷನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೇ ಮೊದಲು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ.

ತೇ ಹ್ಯೇನತ್ ಪ್ರಥಮೋ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ
 ಇಂದ್ರೋಽತಿತರಾಮಿವಾನ್ಯಾನ್ ದೇವಾನ್ | ಸ ಹ್ಯೇನನ್ನೇದಿಷ್ಟಂ
 ಪಸ್ವರ್ಶ ಸ ಹ್ಯೇನತ್ ಪ್ರಥಮೋ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ || 2 ||

ತದ್ವ್ಯನಕ್ತಿ - ತೇ ಹೀತಿ | ಅಗ್ನಿವಾಯ್ವಿದ್ವಾಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರಥಮಂ ವಿದಾಂಚಕಾರ ವಿದಾಂಚಕುಃ |
 ವೇದನಂ ಚೇಂದ್ರಸ್ಯ ದೇವ್ಯುಪದೇಶಾತ್, ಅನ್ಯಯೋಸ್ತು ಇಂದ್ರೋಪದೇಶಾದಿತಿ ಭಾವೇನೇಂದ್ರ-
 ಜ್ಞಾನೋದಯಪ್ರಕಾರಮಾಹ್ನ ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಇತಿ | ತಸ್ಮಾದಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಹೇತುಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ- ಸ ಹ್ಯೇನದಿತಿ |
 ಏನತ್ ದೇವಮ್ | ತದ್ವ್ಯಾಕ್ಯಾರ್ಥಮೇವ ವ್ಯಕ್ತಮಾಹ - ಸ ಹ್ಯೇನತ್ ಪ್ರಥಮ ಇತಿ | ಪ್ರಥಮ-
 ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ || 2 ||

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರರು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿದರು.
 ಅವರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ದೇವಿಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಯಕ್ಷನನ್ನು ತಿಳಿದನು. ಅಗ್ನಿ, ವಾಯುಗಳು ಇಂದ್ರನ ಉಪದೇಶದಿಂದ
 ಯಕ್ಷನನ್ನು ತಿಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಮಯ ಉಪದೇಶದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ
 ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು.

ತಸ್ಯೈಷ ಆದೇಶೋ ಯದೇತದ್ ವಿದ್ಯುತೋಽಭಿವ್ಯದ್ಯುತದಾ 3 ಇತಿ |
 ನ್ಯಮೀಮಿಷದಾ 3 ಇತ್ಯಧಿದೈವತಮ್ | ಅಧಾಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ | ಯದೇತದ್
 ಗಚ್ಛತೀವ ಚ ಮನೋಽನೇನೈವೈತದುಪಸ್ಮರತ್ಯಭೀಕ್ಷಣಂ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ವದ್
 ತದ್ವನಂ ನಾಮ ತದ್ವನಮಿತ್ಯುಪಾಸಿತವ್ಯಮ್ || 3 ||

ಅಧಿದೈವತಮಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚೋಪಾಸ್ಯರೂಪಮುಪದಿಶತಿ - ತಸ್ಯೈಷ ಇತ್ಯಾದಿನಾ | ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಏಷ
 ಆದೇಶಃ ಉಪದೇಶಃ | ಯದೇತತ್ ಕಪಿಲಾಖ್ಯಂ (ರೂಪಂ) ಪರಂ ವಿದ್ಯುತಃ, ಬಹುವಚನಮಾದ್ಯರ್ಥೇ,
 ಉಪಲಕ್ಷಣಂ ವಾ, ವಿದ್ಯುದಾದೀನ್ ತೇಚೋರೂಪಾನರ್ಥಾನ್ ಆಸಮಂತಾದ್ವಿದ್ಯುತತ್ ವ್ಯದ್ಯೋ-
 ತಯದ್ ಆದೀಪಯದಿತಿ | ಅ ನ್ಯಮೀಮಿಷತ್ ಸಮ್ಯಕ್ ನ್ಯಮೀಲಯತ್ | ಆಃ ಪೂರ್ಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಕ್ಷಿಣೇ
 ನಿಮಿಲ್ಯ ಕ್ಷೀರಸಾಗರೇ ಶೇತ ಇತಿ ಯಾವತ್ | “ಆ ಪ್ರಗೃಹ್ಯಃ ಸ್ವತೌ ವಾಕ್ಯೇಷ್ಯಾಸ್ತು ಸ್ಯಾತ್ಕೋಪ-
 ಪೀಡಯೋಃ” ಇತ್ಯವ್ಯಯವರ್ಗೇ ಅಮರೋಕ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಗೃಹ್ಯಸಂಜ್ಞಕಸ್ಯ ಆ ಇತಿ ನಿಪಾತಸ್ಯ ಚ ಸತ್ತ್ವೇನ
 ಭಾಷ್ಯೇ ನ್ಯಮೀಮಿಷದಾ ಇತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಗೃಹ್ಯಾಕಾರಸ್ಯ ಸಂದ್ಯಭಾವೇನ ಆಸಮಂತಾದಿತ್ಯೇಕಮರ್ಥಂ
 ಉಕ್ತ್ವಾ ಆಃ ಇತಿ ಪದವಿಭಾಗಮಾಶ್ಚಿತ್ಯ ಆಃ ಪೂರ್ಣಮಿತ್ಯರ್ಥ ಉಕ್ತಃ | ಇತ್ಯೇಷ ಆದೇಶಃ ಅಧಿದೈವೇ
 ಸ್ಥಿತಸ್ಯ ತಸ್ಯೇತಿ | ಇತಿಶಬ್ದದ್ವಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವೇಣ ಅನ್ವಯಃ | ಅಥೇತ್ಯರ್ಥಾಂತರೇ | ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ದೇಹೇ,
 ತಸ್ಯೋಪದೇಶ ಉಚ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದೇತನ್ಮನೋಽನೇನೈವ ಪ್ರೇರಿತಂ ಸದ್ ಗಚ್ಛತೀವ ಚ |

ಸಮ್ಯಜ್ ನ ಗಚ್ಛತಿ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ವಸ್ತು ನ ವಿಷಯೀಕರೋತಿ | ಅನೇನೈವಾನಿರುದ್ಧಾಭ್ಯೇನ ಹರಿಣಾ ತದ್
 ವಿಷಯಜಾತಂ ಉಪಸ್ಮರತಿ | ಕೀದೃಶಂ ಮನ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ- ಅಭೀಕ್ಷ್ಯಂ ಸಂಕಲ್ಪ ಇತಿ | ಭೃಶಮನೇ-
 ಕಾರ್ಥಾನ್ ಸಂಕಲ್ಪಯತೀತಿ ಸಂಕಲ್ಪಃ, ಸಂಕಲ್ಪಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯಶ್ಚಾಂದಸಃ, ಶಬ್ದಸ್ವಭಾವಾತ್
 ವಾ | ಅಭೀಕ್ಷ್ಯಂ ನಿತ್ಯಮ್ | ಭೃಶಂ ಸಂಕಲ್ಪಶ್ಚ ಭವತಿ | ತಸ್ಯಾನಿರುದ್ಧಸ್ಯ ಹರೇರೇಷ ಉಪದೇಶ
 ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಯೋಪಾಸ್ತೃರ್ಥಮನ್ವರ್ಥಂ ನಾಮಾಹ- ತದ್ದೇತಿ | ತದ್ಭಕ್ತ ತದ್ವನಂ ನಾಮ ತತತ್ತ್ವಾ-
 ದ್ವಾಪ್ತತ್ವಾದ್ವನನೀಯತ್ವಾದ್ವಜನೀಯತ್ವಾತ್ ತದ್ವನಮಿತಿ ನಾಮವತ್, ತನೋತೇಸ್ಯ ಜಿಯಜಿತನಿಭ್ಯೋ
 ಡತಿರಿತಿ ಡತಿಪ್ರತ್ಯಯಃ, ವನತೇರಕಾರಃ | ತಚ್ಚ ತದ್ವನಂ ಚೇತಿ ತದ್ವನಮಿತಿ | ಹೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ || 3 ||

ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸ್ಯರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸಕರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ
 ಉಪಾಸ್ಯರೂಪವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ
 ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಅಂದರೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ ಮುಂತಾದ ತೇಜೋರೂಪಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆ
 ಮಿಂಚು ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಪರಮತತ್ವವು ಕಪಿಲನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ
 ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಅವನು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆಯ
 ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನೈಮಿಮಿಷತ್ ಆಃ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರವು ಪ್ರಗೃಹ್ಯ (ಪ್ರಕೃತಿ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಂಧಿಯಿಲ್ಲದ
 ಅಕ್ಷರವು) ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಎಂದೂ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾಗದಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಎಂದು
 ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಸ್ವತೌವಾಕ್ಯೇಽಪ್ಯಾಸ್ತು ಸ್ಯಾತ್ ಕೋಪಪೀಡಯೋಃ ಎಂದು ಅಮರಕೋಶ
 ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಈ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅನಂತರ ಮನುಷ್ಯರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸ್ಯರೂಪವನ್ನು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮಾನವರ ಮನಸ್ಸು
 ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಮಹಾನುಭಾವನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರಿಯಾಗಿ
 ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ
 ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಪುರುಷರ ಮನಸ್ಸು ಅನಿರುದ್ಧ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ
 ಶಕ್ತಿಸಾರವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
 ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸಂಕಲ್ಪಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ
 ಮಾಡುವವನು ಮಾಡಿಸುವವನು ಅನಿರುದ್ಧರೂಪನಾದ ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ
 ಅವನ ಉಪದೇಶ.

ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಾನವರಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಎರಡು ನಾಮಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿ-
 ಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ತತ್ ಮತ್ತು ವನಂ ಎಂದೆರಡು ಹೆಸರುಗಳು. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ 'ತತ್'
 ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭಕ್ತರಿಂದ ವನನೀಯನು = ಭಜನೀಯನು = ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ

ವನಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ತದ್ವನಂ ಎಂದು ಅಖಂಡವಾದ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ. || 3 ||

ಸ ಯ ಏತದೇವಂ ವೇದಾಭಿಹೈನಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಸಂವಾಂ-
ಭಂತಿ | ಉಪನಿಷದಂ ಭೋ ಬ್ರೂಹೀತಿ | ಉಕ್ತಾ ತ ಉಪನಿಷತ್ |
ಬ್ರಾಹ್ಮೀಂ ವಾ ವ ತ ಉಪನಿಷದಮಬ್ರೂಮೇತಿ | ತಸ್ಯೈ ತಪೋ ದಮಃ
ಕರ್ಮೇತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ | ವೇದಾಃ ಸರ್ವಾಂಗಾನಿ ಸತ್ಯಮಾಯತನಮ್ |
ಯೋ ವಾ ಏತಾಮುಪನಿಷದಮೇವಂ ವೇದಾಪಹತ್ಯ ಪಾಪ್ಮಾನ-
ಮನಂತೆ | ಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕೇ ಜೈಯೇ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ||

|| ಇತಿ ಚತುರ್ಥಖಂಡಃ ||

|| ಇತಿ ತಲವಕಾರೋಪನಿಷತ್ ||

ತದ್ವನಮಿತ್ಯುಪಾಸಕಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ - ಸ ಯ ಇತಿ | ಸಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಽಧಿಕಾರೀ | ಏತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಏವಂ ತದ್ವನಮಿತ್ಯೇವಂ ರೂಪೇಣ ವೇದ | ಏನಂ ತದ್ವನತ್ವಜ್ಞಾನಿನಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಭಿವಾಂಭಂತಿ | ಸರ್ವಾಪೇಕ್ಷಿತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುನರ್ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಪೃಚ್ಛತ್ಯುಮಾಪತಿಃ - ಉಪನಿಷದಂ ಭೋ ಬ್ರೂಹೀತಿ | ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಉಪನಿಷದಂ ಸಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಸಾಯತನಾಂ ಬ್ರೂಹೀತಿ, ಅಪೃಚ್ಛದಿತಿ ಶೇಷಃ | ಕಿಮುಪನಿಷತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ ಪೃಚ್ಛಸಿ, ಉತ ಉಪನಿಷದುತ್ಪನ್ನವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಅವಸ್ಥಾನಕಾರಣಂ, ಕಿಂ ವಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಕಾರಣಮಿತಿ ಹೃದಿ ವಿಕಲ್ಪ ಕ್ರಮೇಣೋತ್ತರಮಾಹ ಉಕ್ತಾ ತ ಇತಿ | ತೇ ತುಭ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾಂ ವಾ, ವೇತ್ಯಸಂಶಯಂ, ತೇ ಉಪನಿಷದಂ ಉಪನಿಷತ್‌ಸ್ವರೂಪಂ ಅಬ್ರೂಮ ಅವೋಚಾಮ, ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚೇತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪೋಕ್ತೇಃ | ತತ್ರ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಕಿಮಪಿ ನೇತಿ ಭಾವಃ | ತಸ್ಯೈ ತಸ್ಯಾಃ ಏತಸ್ಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಃ ತಪೋ ದಮಃ ಕರ್ಮ ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ | ತಪಃ ಕೃಚ್ಛಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಪರ್ಯಾಲೋಚನಂ ವಾ, ದಮಃ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಃ | ಕರ್ಮ ತು ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಂ ಕ್ರಿಯಾನುಷ್ಠಾನಮ್ | ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಹೇತುಃ | ತಪ ಆದಿಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ವೇದಾಃ ಋಗಾದ್ಯಾಃ | ತದನುಕೂಲಪ್ರತಿಷ್ಠಾಗ್ರಂಥಾಶ್ಚ | ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪೋ, ವ್ಯಾಕರಣಂ, ನಿರುಕ್ತಂ, ಛಂದೋ, ಜ್ಯೋತಿಷಮಿತಿ ಷಡಂಗರೂಪಸರ್ವಾಂಗಾನಿ | ಸತ್ಯಂ ಮೀಮಾಂಸಾ | ಆಯತನಮುತ್ಪತ್ತಿಶ್ಚಾನಮ್ | ತಸ್ಯಾಂ ಇತ್ಯನುಷಂಗಃ | ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತದುಪನಿಷತ್‌ಜ್ಞಾನಿನಃ ಫಲಮಾಹ- ಯ ಇತಿ | ಯೋಽಧಿಕಾರೀ ಏತಾಮುಪನಿಷದಂ ವೇದ ಸ ಪಾಪ್ಮಾನಮಪಹತ್ಯ ಅನಂತೇ ದೇಶಕಾಲಗುಣಾಪರಿಚ್ಛಿನ್ನೇ ಸ್ವರ್ಗೇ

ಸ್ವರೂಪಭೂತಸುಖಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕೇ ಲೋಕೇ ಪ್ರಕಾಶರೂಪೇ ಜ್ಯೇಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ, ಬ್ರಹ್ಮನೀತಿ ಯೋಜ್ಯಂ,
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಿ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಸರ್ವಾವಧಾರಣಾರ್ಥಾಃ ||

ಅನಂತಗುಣಪೂರ್ಣಾಯ ದೋಷದೂರಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ |

ನಮಃ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣನಾಥಾಯ ಭಕ್ತಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದಾಯಿನೇ ||

|| ಇತಿ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಕೃತ ತಲವಕಾರೋಪನಿಷತ್ಪಂಡಾರ್ಥಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||

ತದ್ವನಂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯು ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತದ್ವನಂ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇಷ್ಟನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿದ ಉಮಾಪತಿಯು (ಶಿವನು), ವಾಣೀಪತಿಯನ್ನು (ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು) ಕುರಿತು ಪುನಃ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. “ಎಲೈ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಹಿತವಾದ ಆಯತನ ಸಹಿತವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳು” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು, “ಎಲೈ ಮಹೇಶ್ವರನೇ, ನೀನು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಳುತ್ತೀಯಾ? ಅಥವಾ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕವಾದ ಅದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು (ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ) ಕೇಳುತ್ತೀಯಾ? ಅಥವಾ ಉಪನಿಷತ್ ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೀಯಾ?” (ಸಾಯತನಾಂ) ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

1. ಉಪನಿಷತ್ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದುದು ಯಾವುದೆಂದು ನೀನು ಕೇಳುವುದಾದರೆ, ಅದರ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಆಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮೀಂ ವಾವ ತ ಉಪನಿಷದಂ ಅಬ್ರೂಮೇತಿ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷಯಕವಾದುದು. ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣರೂಪಿಯಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಆಗಲೇ ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಕಿಮೇತದ್ಯಕ್ಷಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ. ಈ ಯಕ್ಷವು ಯಾವುದು ಎಂಬ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉಮಾದೇವಿಯು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಏನೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ.
2. ಇಂತಹ ಉಪನಿಷದ್ ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ ಕಾರಣವಾದುದು = ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಹೇತುವು. ಕೃಚ್ಛ ಚಾಂದ್ರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಪರ್ಮಾಳೋಚನ ಎಂಬ ತಪಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ (ದಮ) ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತವಾದ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಇವಿಷ್ಟೂ ಉಪನಿಷದ್ ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಕಾರಣಗಳು. ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದುದು ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
3. ಋಗಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಛಂದಸ್ಸು, ಜ್ಯೋತಿಷ - ಆರು ಅಂಗಗಳು ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಉಪನಿಷದ್ ವಿದ್ಯೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವು ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವೂ ಆಗಿದೆ. ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇಂತಹ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಎಂದೆಂದೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದ

(ಅನಂತವಾದ) ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇಶ, ಕಾಲ ಗುಣಗಳ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದ ಚಿದ್ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಮ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕನಾದ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನಂತಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪರಮತತ್ವವು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಚತುರ್ಥಖಂಡವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು, ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಖಂಡಾರ್ಥವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರ ಹೇಳಿ, ಕೊನೆಯ ಮಂಗಳವನ್ನು ಅನಂತಗುಣ ಪೂರ್ಣಾಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಅನಂತಗುಣಪೂರ್ಣನು, ದೋಷದೂರನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು; ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಐಹಿಕ ಪಾರತ್ರಿಕವಾದ ಸಮಸ್ತ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ.

ಈ ರೀತಿ ಅಂತಿಮ ಮಂಗಳವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

